

LUDÁNYI ZSÓFIA

ludanyi.zsobia@nytud.hun-ren.hu

ludanyi.zsobia@nytud.hun-ren.hu

Kérdezz-felelek

A HUN-REN Nyelvtudományi Kutatóközpont nyelvi közönségszolgálatának postájából

<https://doi.org/10.61333/mony.20993>

A HUN-REN Nyelvtudományi Kutatóközpontban (korábban: a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete) a jogelőd intézmény megalapítása óta működik nyelvi közönségszolgálat, amely jelenleg e-mailben és telefonon áll az érdeklődő közönség rendelkezésére nyelvhasználati, helyesírási kérdésekben. Rovatunkban a nyelvi közönségszolgálatához érkezett, az orvosi és más szaknyelvekhez kapcsolódó kérdésekből és az azokra adott válaszokból adunk közre néhányat.

1. Kérdés: A levélíró a *gyermek + gasztroenterológus* írásmódjával kapcsolatban kérte a HUN-REN Nyelvtudományi Kutatóközpont nyelvi közönségszolgálatának állásfoglalását. A kérdező levelében egyértelműen megfogalmazta a jelentést, hogy ti. a szakmáját gyakorló orvos megnevezésének helyesírására kíváncsi.

Válasz: Válaszunkban megerősítettük, hogy a levélíró által alkalmazott egybeírás a szabályok szerinti írásmód: *gyermekgasztroenterológus*. A tagok között ugyanis szó szerkezettani szempontból pontosan nem meghatározható, ún. jelentéssűrítő összetételi viszony van. Ez azt jelenti, hogy az alárendelő összetett szó elő- és utótagja között bonyolultabb, többszavas szerkezettel értelmezhető kapcsolat van. Az akadémiai helyesírási szabályzat 139. pontja alapján a kéttagú összetételeket szótagszámtól függetlenül egybeírjuk. Bár az írásgyakorlatban lehet találkozni a *gyermek gasztroenterológus* írásmóddal is, ez nem tükrözi a kívánt értelmet, mivel azt jelentené, hogy a szakorvos gyermek.

2. Kérdés: Dr. Vincze Judit (Simmelweis Kiadó és Média Kft.) azzal kapcsolatban kérte a közönségszolgálat állásfoglalását, hogy a *nem* tagadószt, amikor gyűjtőnév első tagjaként használjuk, helyes-e egybeírni a második szóval. Tudomása szerint ez a szabály érvényes olyan esetekben,

mint például a *kovalens kötés – nemkovalens kötés, elektrolit – nemelektrolit anyagok, fémek – nemfémek, asszociáló – nemasszociáló folyadék, specifikus – nonspecifikus vezetősavar, illetve szteroid – nemszteroid gyulladáscsökkentők*.

Konkrét kérdése egy sportorvostani kifejezéssel volt kapcsolatos. Egy sportági felosztás kapcsán a *kontakt* és *nemkontakt* (~ *nem kontakt*) sportágak megnevezésének írásmódját illetően merült fel véleménykülönbség. A szövegben az eredeti írásmód a *non-kontakt* volt, ezt azonban a levélíró nem tartja megfelelőnek.

Válasz: A *nem* tagadószo különböző szerkezetekbe való beépülése valóban gyakran okoz helyesírási problémát. A különböző *nem* előtagú kifejezések angol nyelvű megfelelőit a forrásnyelvben kötőjellel írják, pl. *non-contact*. Ennek hatására magyar nyelvű szövegekben is megjelenhetnek az angol írásmódnak megfelelően, tehát kötőjellel írt, de magyar nyelvre fordított formák. A nyelvi közönségszolgálat válaszában megerősítettük, hogy a kérdéses esetben valóban célszerűbb a magyar *nem* tagadószo használata.

Az akadémiai helyesírási szabályzat nem tér ki a *nem* tagadószóval létrejött szerkezetek, összetételek írásmódjára. Mivel azonban a szaknyelvekben valóban gyakoriak az ilyen típusú alakulatok, a készülőben lévő fizikai helyesírás szótár külön is szabályozza ezeknek az írásmódját (1). Az alapvető szabály az ilyen esetekben az, hogy a *nem* tagadószt általában különírjuk – még akkor is, ha állandósult szókapcsolatot alkot. Néhány ehhez hasonló példa az *Orvosi helyesírási szótárból* (2): *nem oldható, nem polarizálódó elektród, nem rosszindulatú, nem steril*; valamint a *Magyar fizikai helyesírási szótár* (3) interneten elérhető munkaváltozatából (4): *nem átlátszó, nem degenerált, nem elegyedő, nem kölcsönható, nem kötő elektron*. Az utóbbi szótárnak az előszava azonban azt fogalmazza meg, hogy ha a megnevezés erősen összetartozó csoportot jelöl, a tagadószo alakulat tulajdonképpen pozitív jelző helyett áll, gyakori az egybeírás: *nemadiabtikus, nemasszociatív, nemegyen-*

súlyi, nemeuklideszi, nemfém, nemfém, nemideális, nemi-onizáló, nemkötő elektronpár, nemkötő pálya, nemlineáris, nemlokális, nemmágneses, nemnedvesítő, nemnegatív, newtoni, nemstacionárius, nemüres, nemvezető stb. Ebbe a

csoportba tartoznak a levélíró által felsorolt példák is. Véleményünk szerint a *nemkontakt* esetében is erősen összetartozó csoportról van szó, így elképzelhetőnek tartjuk az egybeírást.

IRODALOM

1. Laczkó Krisztina *On specialised orthographies in connection with the physical orthography dictionary* [A szaknyelvi helyesírásokról a fizikai helyesírási szótár kapcsán] *Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Philosophica* 2020;1:309–323. (https://epa.oszk.hu/02100/02137/00036/pdf/EPA02137_publicationes_2020_309-323.pdf)
2. Fábián Pál, Magasi Péter (főszerk.) *Medical orthography dictionary* [Orvosi helyesírási szótár] Budapest, Akadémiai Kiadó – Országos Orvostudományi Információs Intézet és Könyvtár 1992.
3. Sólyom Jenő, Mártonfi Attila, Laczkó Krisztina *Physics Orthography Dictionary* [Fizikai helyesírási szótár] Budapest, Akadémiai Kiadó (megjelenés alatt).
4. *Hungarian physics orthography dictionary* [Magyar fizikai helyesírási szótár] [2018] https://mta.hu/data/11_Osztaly/Info/Fizikai%20helyesirasi%20szotar%202018.pdf (letöltés: 2025. május 15.)

„A tudomány elsődleges célja, hogy igazságra, új igazságra találjon. Ez a törekvése annál eredményesebb, mennél inkább arra irányul, hogy az igazságot magáért az igazságért keresse, függetlenül annak esetleges gyakorlati hasznától és felhasználhatóságától.”

(Szent-Györgyi Albert)

„A gondolat, mint gondolat benn a lélek fenekén egy ruhátlan gyermek, sem több, sem kevesebb, mint hiú álomkép, nem kerül több fáradtságba, mint akármely bohó ötlet, mivel magától jó; hanem azt megőrizni az életnek, húst és vért adni belé, s a gyermeket nevén nevezni; ez már a szó, a nyelv dicsősége.”

(Erdélyi János)